

Swastika

De swastika, ook wel bekend (onterecht) als het hakenkruis, is een symbool in de vorm van een kruis met aan alle uiteinden een haak. Het is een in de loop van de geschiedenis vaak gebruikt symbool. Zo is het het heiligste teken uit het hindoeïsme en jainisme en wordt het ook gebruikt in het boeddhisme. Het symbool (卐) komt echter ook voor op vroegchristelijke graftomben in de catacomben bij Rome, op Griekse en Romeinse mozaïekvloeren uit de oudheid en op houten klompen van Noorse Vikingen uit de vroege middeleeuwen. Het woord swastika is afgeleid van het Sanskriet (svastika), dat de betekenis heeft van dat wat gunstig of gelukbrengend is en in het bijzonder als teken voor personen en objecten om hun geluk mee aan te kondigen.

Aan het begin van de twintigste eeuw werd de swastika wereldwijd nog gebruikt als een symbool van voorspoed en geluk. Zo stond de swastika op de rand van boeken van de Anglo-Indische schrijver Rudyard Kipling en werd het symbool gebruikt binnen de scoutingbeweging van Robert Baden-Powell. Ook was het het favoriete gelukssymbool van de laatste tsarina van Rusland, Alexandra Fjodorovna. Zij had van Raspoetin een hanger gekregen in de vorm van een swastika. Het laatste kerstgeschenk dat ze van haar dochter Tatjana kreeg, was een notitieboekje met op de voorkant een hakenkruis met naar links wijzende haken. Ook kraste zij het hakenkruis in de muur van haar slaapkamer in Jekaterinburg, in het huis van Ipatjev.

Sinds de opkomst van de Nationaalsocialistische Duitse Arbeiderspartij in Duitsland is de swastika in de westerse wereld een symbool geworden dat sterke associaties oproept met fascisme, racisme, de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust. Deze associatie is echter niet te wijten aan de oorspronkelijke betekenis van de swastika. Het hakenkruis van de nazi's ziet er ook anders uit dan een swastika. Zo wordt de swastika weergegeven met horizontale en verticale lijnen. Het Duitse hakenkruis heeft daarentegen alleen schuine lijnen. In feite is het hakenkruis een swastika die 1/8 slag gedraaid is. De NSDAP hees in de zomer van 1920 voor het eerst een swastikavlag. Hitler en zijn aanhangers waren zo enthousiast over hun nieuwe vaandel met het oude "Germaanse" motief dat "de uitwerking ervan was als de uitwerking van een brand." De bekende vlag van nazi-Duitsland werd echter pas halverwege de jaren '20 door Hitler persoonlijk ontworpen. Hij zette een zwarte rechtswijzende swastika in een witte cirkel op een felrode achtergrond, naar de kleuren van de vlag van het Duitse Keizerrijk (zwart-wit-rood). De swastika werd door Hitler een achtste slag gedraaid, om het vernieuwende van zijn nationaalsocialisme te accentueren.

			
Hakenkruis op een "Reichspfennig"-munt uit 1939	Nazi-swastika, het hakenkruis	Finse swastika luchtmacht, tussen 1918 en 1944	Letse swastika luchtmacht tussen 1918 - 1940

In Chinese, Koreaanse en Japanse kunstvormen wordt de swastika vaak als patroon gebruikt. Het swastikasymbool werd ook op uitgebreide schaal aangetroffen in de ruïnes van de stad Troje. In de Grieks-Romeinse kunst en architectuur en in de Romaanse en Gotische kunst van het Westen is de enkelvoudige swastika relatief zeldzaam. Ze wordt hier meestal aangetroffen als een zich herhalend element in een randmotief. Zo'n motief van in elkaar grijpende swastika's is bijvoorbeeld te zien in de vloer van de kathedraal van

Amiens in Frankrijk. Een rand van in elkaar grijpende swastika's was een veelvoorkomend motief in de Romeinse architectuur en kan ook in recentere gebouwen als neoklassiek element worden aangetroffen.

De swastika wordt algemeen aangetroffen in hindoe-tempels, op altaren, in afbeeldingen en iconografie waar ze als zeer heilig wordt beschouwd. De swastika komt voor bij alle hindoehuwelijken, op festivals, bij ceremoniële gelegenheden, op huizen en boven deuren, op kleding en sieraden, op transportmiddelen

(bussen, vrachtwagens) en zelfs als decoratie-element op voedingsmiddelen zoals cakes en gebak en op geschenken en briefpapier. De hindoe-god Ganesha wordt vaak afgebeeld als zittend op een lotusbloem op een bed van swastika's.

De swastika is dus een veelgebruikt motief in de tegenwoordige hindoe-architectuur en in de Indiase kunst, maar was dat vanouds ook in de westerse architectuur. Zo komt men de swastika tegen in mozaïeken, op friezen en op andere bouwstructuren uit de oudheid. Griekse architectuurontwerpen uit de oudheid zijn vergeven van de in elkaar grijpende swastika-motieven. Verwante symbolen in de klassieke westerse architectuur zijn onder andere het kruis, de driebenige triskele of triskelion en de afgeronde lauburu. De swastika is ook aangetroffen in Pictische grottekeningen, op Grieks aardewerk, op oude Noorse wapens en werktuigen en zelfs op hun klompen. In Frankrijk werd het symbool zo'n zeventienduizend jaar geleden in grotwanden gekrast en ook in oude grottekeningen in India zijn swastika's gevonden.

